

УДК 330.332

Н.І. Гавриленко, канд. техн. наук, доцент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

О.О. Череднікова, комерційний директор

ВАТ "Чернігівська кондитерська фабрика "Стріла"", м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА МАКРО- ТА МІКРОРІВНІ

У статті розглянуто вплив інноваційно-інвестиційних процесів на економічне зростання на макро- і мікрорівні й механізм формування та реалізації інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання.

Ключові слова: інновації, інвестиції, економіка, макрорівень, мікрорівень.

В статье рассмотрено влияние инновационно-инвестиционных процессов на экономический рост на макро- и микроуровне и механизм формирования и реализации инвестиционной привлекательности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, экономика, макроуровень, микроуровень.

The paper considers the impact of the innovation and investment processes on the economic growth at the macro and micro level and mechanism of formation and realization of the investment attractiveness entities.

Key words: innovation, investment, economic, macro-level, micro-level.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується високим рівнем інвестиційних потоків, які стають визначальними чинниками економічного розвитку. Активізація інвестиційної діяльності, зростання обсягів інвестицій з усіх можливих джерел та їх ефективне використання є особливою передумовою економічного зростання як країни в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання. Інвестиційна активність нерозривно пов'язана з інноваційною діяльністю, що є ефективним напрямком вирішення соціально-економічних проблем, основним джерелом виникнення перспективних можливостей інвестування та підвищення інвестиційної привабливості. В зв'язку з цим існує необхідність виявлення більш ефективних механізмів планування залучення інвестицій як на макро-, так і на мікрорівні та механізмів формування та реалізації інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розбудові механізмів залучення інвестицій та розвитку підприємств присвячено немало наукових праць, де досить широко розглядаються проблеми інвестиційно-інноваційної активності макро- і мікрорівня. Серед таких праць можна виділити праці таких авторів: Бланк І., Амоша А., Боярко І., Гриценко Л., Ільчук В., Коюда В., Федулова Л., Верба В., Бірман Г., Мелкумов Я., Ліпсіц І. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У стратегії інвестиційної діяльності важливу роль відіграє науково обгрунтоване визначення пріоритетних напрямків інвестування, які дозволяють підприємствам створювати конкурентні переваги для отримання економічного прибутку, стабілізувати економіку країни в цілому.

Незважаючи на кількісне зростання публікацій у досліджуваній галузі, окремі питання не отримали достатньої уваги. На наш погляд, актуальною є проблема визначення складових механізму залучення інвестицій у сучасних умовах та факторів, що підвищують рівень інвестиційної привабливості підприємств.

Мета статті. Метою дослідження є виявлення і систематизація головних чинників механізму планування залучення інвестицій як на макро-, так і на мікрорівні й механізму формування та реалізації інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання. Основні завдання: аналіз пріоритетів формування сприятливого інвестиційного клімату, виявлення факторів, що підвищують рівень конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та шляхів примноження внутрішніх інвестресурсів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інвестиційних процесів у всіх сферах діяльності є необхідною умовою ефективної організації господарювання. Інвестиції як економічна категорія виконують ряд найважливіших функцій, без яких неможливий нормальний розвиток економіки будь-якої держави. Інвестиції на макрорівні є основою для здійснення політики розширеного відтворення; прискорення науково-технологічного

прогресу; поліпшення якості та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції; структурної перебудови суспільного виробництва та збалансованого розвитку всіх галузей народного господарства; створення необхідної бази сировини промисловості, громадського будівництва, охорони здоров'я, культури та ін. Таким чином, інвестиції визначають потенціал економіки. Маючи вплив на розширення виробничих потужностей у довгостроковій перспективі, інвестиції значною мірою впливають і на використання вже існуючих потужностей.

Інвестиції відіграють виключно важливу роль і на мікрорівні, перш за все для досягнення таких цілей: розширення та розвиток виробництва; недопущення надмірного морального та фізичного зносу основних фондів; підвищення технічного рівня виробництва; підвищення якості й забезпечення конкурентоспроможності продукції і кожного підприємства (тобто конкурентних переваг) та інші напрямки.

Проблема конкурентоспроможності є однією з центральних у дослідженні вчених-економістів за останні роки, оскільки в умовах все більшої глобалізації відходять у минуле уявлення про те, що володіння суто факторними перевагами може забезпечити довгострокове отримання прибутку і процвітання економіки. Такі переваги далеко не завжди є визначальними для завоювання світових ринків і забезпечення гідного рівня життя своїх громадян [1].

У ринковій економіці існують два основних шляхи створення підприємствами конкурентних переваг для отримання економічного прибутку. Причому ці шляхи до певної міри виключають одним одного, несумісні.

Перший шлях – інноваційний. Підприємець отримує економічний прибуток, оскільки формує особливі виробничі можливості, знижуючи фізичні втрати виробництва за одиницю продукції в порівнянні з іншими товаровиробниками в галузі або випускаючи товари з характеристиками, які відсутні у конкурентів. Вказаний шлях заснований на створенні підприємцем техніко-технологічних переваг перед іншими товаровиробниками. В цьому випадку джерелом прибутку, який він отримує, стає тимчасова монополія новатора.

Інноваційний шлях створення економічного прибутку пов'язаний з ризиками інвестицій у НДДКР, нову техніку і технології та передбачає відносно широкі тимчасові горизонти господарського планування. Оскільки такі інвестиції зазвичай можуть принести віддачу лише в довгостроковій перспективі, тому базовою умовою інноваційного розвитку виступає наявність «стійких довгих правил», які гарантують, що економічний прибуток, отриманий у результаті інвестицій у знання, в нову техніку і технологію, не буде вилучений. Інший, але домінуючий зараз шлях – рентна максимізація економічного прибутку. Суть його полягає в тому, що джерелом прибутку стають зниження (в порівнянні з ринком вільної конкуренції) цін на одиницю використовуваних ресурсів, завищення цін на кінцеву продукцію, відмову нести повний тягар соціальних витрат (зниження податкових й інших витрат з прибутку). В цьому випадку власник привласнює ренту, тобто дохід, який перевищує внесок власника і чинників виробництва у створення суспільного продукту, що належить йому.

І все ж таки, інвестиційна активність нерозривно пов'язана з інноваційною діяльністю та створенням глобальної інвестиційно-інноваційної мережі, що сприяє підвищенню ефективності капіталовкладень та зростанню суми чистого прибутку. В процесі реального інвестування цей ефект досягається за рахунок зростання операційного прибутку підприємства від реалізації його продукції, а в процесі фінансового інвестування – за рахунок доходності портфеля інструментів.

За рахунок інвестиційних факторів зростання чистого прибутку підприємство отримує можливість капіталізувати більшу його частину, навіть не змінюючи своєї дивідендної політики (політики розподілу чистого прибутку). Це забезпечує зростання чистих

активів підприємства за рахунок внутрішніх його резервів, що автоматично підвищує його ринкову вартість (курсову вартість його акцій). Крім цього, активна інвестиційна діяльність формує уяву про підприємство як успішно функціонуючий суб'єкт, що розвивається. Це дозволяє підприємству розширити коло комерційних зв'язків та забезпечувати формування фінансової гнучкості. Додатковий імідж підприємству може принести й інвестиційна діяльність, яка забезпечує економічну безпеку, пов'язана з участю в соціальних програмах і т. п. Вищезазначене теж сприяє зростанню ринкової вартості підприємства, його інвестиційній привабливості.

Інвестиційна привабливість – це справедлива кількісна та якісна інтегральна характеристика внутрішніх та зовнішніх можливостей об'єкта потенційного інвестування залучити та використовувати інвестиційні ресурси для свого розвитку і забезпечувати максимізацію економічного ефекту суб'єктам інвестування при мінімальному інвестиційному ризику [2].

Досліджуючи інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання, доцільно розглянути її з позиції забезпечення можливості реалізації інвестиційного потенціалу підприємства. Інвестиційна привабливість та інвестиційний потенціал є своєрідними формами взаємодії інвестиційного інтересу та інвестиційної потреби. Якщо враховувати, що інвестиційні потреби та інвестиційний інтерес знаходяться між собою в певній суперечності (бажання отримати істотні доходи при мінімумі вкладень), то саме взаємодія між інвестиційною привабливістю та інвестиційним потенціалом розкриває внутрішній механізм здійснення інвестиційної діяльності як головної сили розвитку виробництва. При цьому інвестиційна привабливість виступає загальною характеристикою переваг і недоліків інвестування окремих напрямків та об'єктів із позиції конкретного інвестора. Конкретний перелік показників, що формують комплексну оцінку інвестиційної привабливості, може різнитися залежно від цілей інвестування: 1) отримання доходів від фінансово-господарської діяльності підприємства (в такому випадку повинні бути передбачені коефіцієнти, що характеризують рентабельність об'єкта інвестування, а також його надійність); 2) отримання доходу в результаті придбання підприємства і наступного його продажу як діючого бізнесу або як цілісного майнового комплексу (в такому випадку можуть бути передбачені показники, що характеризують стан матеріальних і нематеріальних активів, їх ринкову вартість, частку ринку, що займає підприємство); 3) інші цілі, які, наприклад, можуть являти собою вертикальну або горизонтальну інтеграцію існуючого бізнесу інвестора (в такому випадку аналітик буде розглядати комплекс показників, що характеризують внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства).

Основні структурні елементи інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та їх взаємозв'язок схематично зображено на рисунку 1.

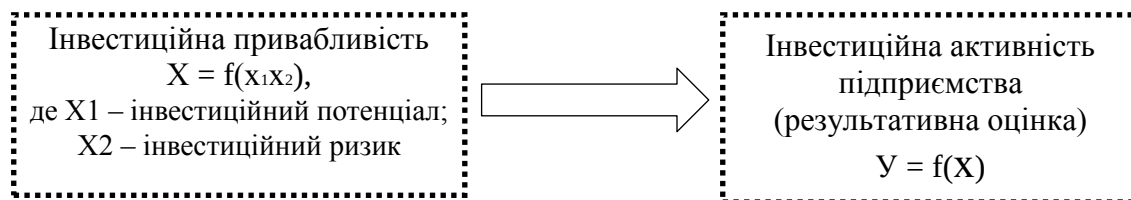


Рис. 1. Механізм формування та реалізації інвестиційної привабливості підприємства

Відношення інвестиційної активності Y до інвестиційного потенціалу X_1 і буде характеризувати рівень реалізації інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання. При цьому інвестиційна активність суб'єкта господарювання являє собою інтенсивність залучення довгострокових інвестицій у капітал підприємства, а в свою чергу, інвестиційна привабливість – якісну оцінку рівня інвестиційної можливості підприємства залучати й ефективно використовувати необхідний для забезпечення стабільних темпів свого економічного розвитку обсяг інвестиційних ресурсів, виходячи із властивого йому інвестиційно-

го потенціалу і рівня некомерційних інвестиційних ризиків. Під час прогнозування загального обсягу інвестиційних ресурсів підприємства на майбутній період слід враховувати, що цей показник формується в рамках певних мінімальних і максимальних меж. Максимальною межею обсягу формуємих інвестиційних ресурсів виступає «критична маса інвестицій». Цей показник характеризує мінімальний обсяг інвестиційної підтримки операційної діяльності підприємства (у формі забезпечення достатнього рівня і своєчасної реновації операційних активів), при якому можливе формування його чистого прибутку. Зниження обсягу інвестиційного забезпечення операційної діяльності підприємства до рівня нижчого ніж «критична маса інвестицій» буде означати стагнацію підприємства, що призведе до банкрутства. Показник «критичної маси інвестицій» кількісно визначається, виходячи з індивідуальних умов здійснення операційної діяльності конкретним підприємством. Максимальною межею обсягу формування інвестиційних ресурсів підприємства виступає обсяг його інвестиційних потреб, визначений на основі цільових нормативів його корпоративної і фінансової стратегії, що забезпечується інвестиційною діяльністю. Надлишково сформований обсяг інвестиційних ресурсів підприємства (щодо його інвестиційних потреб) буде втрачати свою реальну вартість у часі, тобто від'ємно впливати на його перспективну стратегічну позицію. Завдання повинно вирішуватися шляхом збалансування обсягу залучених інвестиційних ресурсів в усіх їх формах (грошовій, товарній, нематеріальній) з прогнозними обсягами інвестиційної діяльності у сфері реальних і фінансових інвестицій. Важливу роль у реалізації цього завдання відіграє обґрунтування схем фінансування окремих реальних проектів і оптимізація структури джерел залучення капіталу для здійснення діяльності підприємства в цілому, а також розробка системи заходів по залученню різних форм інвестиційного капіталу із прогнозних джерел.

Статистика свідчить, що більше половини всього обсягу інвестицій в 2011 році здійснено за рахунок внутрішніх ресурсів. Так, у 2011 році інвестиції в основний капітал в Україні зросли відносно минулого року на 21,2 % до 117 216 млрд. грн у фактичних цінах без ПДВ. Основна частина вкладень зроблена за рахунок власних коштів підприємств – 59 % (69 186 млрд. грн), а 17,2 % (більш ніж 20 млрд. грн) інвестовано за рахунок банківських кредитів і інших позик [3].

У таблиці 1 наведено обсяги освоєння інвестицій в основний капітал в Україні в 2011 р. у відносному вигляді.

Таблиця 1

Освоєння інвестицій в основний капітал

Інвестиції	У % від загального бюджету
Всього	100,0 (117 216 млрд. грн)
у т. ч. за рахунок:	
коштів державних бюджетів	6,5
коштів місцевих бюджетів	2,2
особистих коштів підприємств і організацій	59,0
кредитів банків й інших займів	17,2
коштів іноземних інвесторів	2,4
коштів населення на будівництво власних квартир	2,4
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	6,2
інші джерела фінансування	4,1

Якщо розглянути обсяги інвестицій за галузями, то традиційно по залученню інвестиційних ресурсів лідує промисловість. У 2011 році її структурна частка в загальній структурі вкладень становила 39,7 % (52912 млрд. грн). Це на 30 % більше ніж у минулому році. Добувні галузі освоїли 12 % від всієї національної суми інвестицій в основ-

ний капітал; це на 42,4 % перевищує минулорічний показник. У свою чергу частка переробних галузей у структурі вкладень становила 19,3 % [4].

Організаційно-економічний механізм планування інвестицій повинен передбачати систему заходів і включати: визначення цілей, оцінку інвестиційного потенціалу, розробку моделей розвитку інвестиційної діяльності й планування заходів щодо залучення інвестицій, визначення завдань інвестиційної діяльності, а також планування заходів щодо розробки і впровадження методів державного регулювання залучення інвестицій. До складових зазначеного механізму входять інформаційна, економічна та організаційна. Інформаційна складова передбачає поширення оперативної та достовірної інформації про об'єкт інвестування, потенційні можливості та перспективи. При цьому слід широко розповсюджувати інвестиційні ідеї серед торговельно-економічних місій України за кордоном, представництв транснаціональних корпорацій в Україні, представників української діаспори в іноземних країнах. Особливу увагу слід приділяти діяльності органів і установ, що спеціально утворюються на місцевому рівні для сприяння залученню та ефективному використанню інвестицій. Економічна – передбачає створення сприятливих економічних умов щодо здійснення інвестицій, а саме запровадження гнучкої системи пільг та гарантій для інвестиційних проектів, що мають важливе значення для соціально-економічного розвитку. Організаційна складова включає в себе активну діяльність установ, що спеціально утворюються на місцевому рівні для сприяння залученню та ефективному використанню інвестицій. Система організаційно-економічних заходів щодо формування сприятливого інвестиційного клімату на регіональному рівні полягає у формуванні цивілізованих відносин між органами регіонального управління та інвесторами, формуванні інвестиційної відкритості через організацію та участь у міжнародних виставках і ярмарках, складанні каталогів підприємств та інвестиційних проектів; формування інвестиційної інфраструктури. І лише поєднання цих трьох складових дозволить досягти максимально позитивного ефекту від залучення інвестицій.

Висновки і пропозиції. Розвиток інвестиційних процесів в усіх сферах діяльності є необхідною умовою ефективної організації господарювання в ринковій економіці. Інвестиційна активність як на мікро-, так і на макrorівні нерозривно пов'язана з інноваційною діяльністю. Однією з головних умов переходу на інноваційний шлях розвитку може бути створення інноваційних кластерів (регіональних угруповань незалежних підприємств в одній або декількох галузях економіки), інноваційних фірм, а також науково-дослідних організацій, що сприяють інноваційній діяльності шляхом інтенсивної взаємодії. Це дозволить підприємницьким структурам створити конкурентні переваги та підвищити інвестиційну привабливість. На регіональному рівні слід підвищити дієвість системи координації діяльності органів державного управління, суб'єктів підприємництва, фінансово-банківських утворень; запропонувати цілеспрямоване інформування інвесторів про інвестиційні можливості регіону; максимально широко використовувати можливості міжрегіонального співробітництва, що дозволить ефективно вирішити більшість соціально-економічних проблем.

Список використаних джерел

1. Кондратьев В. Автопром: кризис и инновация / В. Кондратьев // Международная экономика и международные отношения. – 2011. – № 3.
2. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ніка-Центр, 2006. – 552 с.
3. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua>.
4. «Україна фінансова»: інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufin.com.ua>.